JURNAL
ПЕНТРȢ РЕSПÎНDIРЕА ШТIIНЦЕЛОР NАТȢРАЛЕ ШI ЕSАКТЕ,
în toate класеле.

Редiџеатȣ

de

Професор Doktop Iȣлiȣ Барат.

№ 23. **(Анȣл întiiȣ)** **Бȣкȣрештї.** **Iȣнiе 15, 1856.**

Копріndере: Desпpe ȣnitatea saȣ плȣралitatea џенȣлȣї ȣmanȣ. — Че înвȣцътȣрь tрaџемȣ dintр'оватрь de кърбȣнї арріnшї. — Комȣнікацiȣнї штiiнџifiче, мічї.

Desпpe ȣnitatea saȣ плȣралitatea џенȣлȣї ȣmanȣ.

Kestiȣnea daкъ тоцї oamenii че esistъ акȣm sîntȣ ешiцї dintр'о оріџine saȣ nȣ, este o кestiȣne foapte imпоptantъ шi foapte комплiкatъ, zіче челебрȣлȣ Antropograf Англеzȣ *Prichard*. Întр'adeвърȣ este destȣлȣ de imпоptantъ, къчї de ла еа depinde noбiлiмea оріџinei noastре, de ла еа depinde адевърȣлȣ еsпpesiȣnei „грацiеi" întpе noї oamenii. Апої пе de алтъ парte este шi foapte комплiкatъ шi sкаброasъ; къчї ачеї Natȣралiштї карї претindȣ къ difepiteле pase de oamenї карї esistъ акȣmȣ, аȣ ешitȣ din difepite оріџine, sîntȣ întр'о колiziȣne кȣ еsпpesiȣnea Бiблiеi каре zіче къ тоцї oamenii аȣ ешitȣ dintр'о оріџine, адекъ dintр'о перекiъ (Adam шi Ева). Апої ideea плȣралistiлорȣ а шi фъкȣtȣ ка în Statеле-Ȣnite але Амерiчеi, ачеia din pasa албъ (Еȣропеанъ) карї цinȣ sклавї negpi ziкȣ къ nȣ fакȣ пъкаle, къчї negpiї nȣ sîntȣ totȣ oamenї аша ка шi noї албiї, къ n'аȣ ешitȣ кȣ noї dintр'о оріџine, чi dintр'о оріџine streinъ.

Dар штiinца, zіче Prichard (de шi елȣ însȣ-шї este misionapȣ клерiкалȣ) требȣе съ fiъ лiберъ шi neatîрnatъ de кредinца релiџioasъ. Кредinца рezidъ în inimъ, пе кîndȣ рezidenца

шtiinцeĭ e în капȣлȣ nostpȣ, zіче ȣn алтȣ Natȣpaлistȣ.

Пpintp'o întîmплape fepічitъ, în kestiȣnea noastpъ, kpedinца ші шtiinца sîntȣ în apmonie, къчі чea din ȣpmъ a konfipmatȣ, ачееа че zіче чea d'ntiiȣ; însъ съ nȣ-ші imaцine чine-va къ шtiinца Antponoцenia (asȣnpa naштepiĭ омȣлȣĭ) noate съ ne înkpedinцeze къ oamenii aȣ eшitȣ toцĭ dintp'o nepekiъ, къчі aчeasta este o fantъ tpadiцioналъ; însъ шtiinца ne asiгȣpъ къ toate difepiteлe pase de oamenĭ че esistъ акȣmȣ, n'aȣ opiцinĭ difepite, чі къ toate aȣ eшitȣ dintp'o opiцine.

Пentpȣ ȣnitapĭ (adeкъ aчeia kapĭ kpedȣ къ toцĭ oamenii aȣ eшitȣ dintp'o opiцine) se npesintъ o difiкȣлtate mape kîndȣ aȣ a se nponȣnцa despe opiцinea oamenilopȣ natalĭ ші npimitiвĭ aĭ Ameрічеĭ. Kîndȣ Eȣponenii aȣ deskonepitȣ Amepika, aȣ гъsitȣ аколо o алtъ pasъ de oamenĭ (Indienĭ окчidentalĭ) kapĭ nȣ seamъnъ кȣ nічĭ ȣna dintpe paseлe kontinentȣлȣĭ векiȣ. Anoĭ aчeastъ npoблemъ se întъpeште ші maĭ mȣлtȣ kîndȣ лȣъm în konsidepaцiȣne къ aчeшtiĭ Indienĭ nічĭ n'aȣ nȣtȣtȣ съ viiъ ла Amepika npin Oчeanȣлȣ челȣ mape kape desnapte amîndoȣe Kontinenteлe, къчі aчеĭ Indienĭ okчidentalĭ seлbatічĭ aȣ fostȣ ші sîntȣ ші aкȣm foapte denapte d'a fi în nosesiȣnea шtiinцеĭ navigaцiȣneĭ kape singȣpъ nepmite ȣnȣĭ omȣ ка съ tpeакъ întp'o kopabie, distanцъ însemnatъ ne mape. Aша dap dakъ Indienii okчidentalĭ, întp'adeвъpȣ aȣ eшitȣ totȣ dintp'o opiцine кȣ noĭ, adeкъ ші stpъmoшiĭ лopȣ aȣ fostȣ nъsкȣцĭ în Asia ка noĭ, npin че mizлoкȣ aȣ tpeкȣtȣ oчeanȣлȣ ші aȣ venitȣ ла Amepika ка съ se aшeze аколо? ші кȣmȣ se noate ка dȣne aчeste emigpaцiȣnĭ, memopiea despe Amepika съ se stingъ aшa în лoкȣitopiĭ kontinentȣлȣĭ векiȣ, în kîtȣ a fostȣ de tpeбȣinцъ ка dȣne miĭ de anĭ ȣnȣ Koлȣmбȣ съ o deskonepe?

Ȣnitapii aȣ гъsitȣ ші aічĭ ȣnȣ pesnȣnsȣ esплікабілȣ. Dakъ ne вiтъmȣ ла Xapta nъmîntȣлȣĭ o съ гъsimȣ къ în nopd-estȣлȣ Asieĭ se aфлъ o stpîmtoape kape se nȣmeште stpîmtoapea лȣĭ Bering. Aчeastъ stpîmtoape kape desnapte Asia de Amepika, ape o лъpцime nȣmaĭ de nȣцine mille цeoгpaфiче. Пpintp'aчeastъ stpîmtoape, zікȣ ȣnitapii, aȣ tpeкȣtȣ oamenĭ înaintea timnȣpiлopȣ istopiче din Asia ла Amepika, къчі n'аколо a fostȣ nosiбiлȣ a tpeче ші кȣ лȣntpeле челе mічĭ kapĭ ле aȣ aчeste naцiȣnĭ sълbatiче. Dap ші maĭ къtpe sȣdȣ se aфлъ ȣnȣ pîndȣ de insȣле (insȣліле Aleute) întpe estȣлȣ Asieĭ ші vestȣлȣ Amepічеĭ; tpeчepea întpe aчeste insȣле de ла ȣna ла alta ші npin ȣpmape de ла Asia ла Amepika e eap ȣшȣpe ші nosiбiлъ кiapȣ în лȣntpe mічĭ, maĭ кȣ seamъ къ în aчeastъ zonъ domneште totȣ de ȣna o лiniште, фъpъ vîntȣ saȣ ȣpagane, în kîtȣ кiapȣ în zileле noastpe, ȣnȣ nлȣtitopȣ (vîsлaшȣ) Snaniолȣ a кȣtezatȣ ші a tpeкȣtȣ oчeanȣлȣ mepгîndȣ din Акапȣлко (în Meksiko) nînъ ла Maniла (în Asia) întp'o лȣntpe mікъ! Kponікapiĭ Kinezĭ zікȣ къ în sekoлȣлȣ алȣ 16-леа s'aȣ възȣtȣ în гȣapdiea Imnepatopȣлȣĭ Kineĭ, oamenĭ кȣ neлea în koлоapea apъmeĭ (Amepікanĭ), ne kîndȣ ne d'алtъ napte mȣлцĭ voiaцiopĭ asiгȣpъ къ în Kaлifopniea ші Meksiko kîndȣ aȣ fostȣ deskenepite, s'aȣ гъsitȣ întpe Amepікanii seлbatечĭ de аколо, niште nonȣлĭ de pasa Maлaiкъ kapĭ tpъeskȣ în sȣd-estȣлȣ Asieĭ.

În timnȣpiле noastpe ȣnii aȣ mepsȣ în aчeastъ dipeкцiȣne de ideĭ maĭ denapte, adeкъ npea denapte. Eĭ npetindȣ къ лeaгъnȣлȣ цenȣлȣĭ ȣmanȣ a tpeбȣitȣ съ fiъ Amepika, adeкъ къ oamenii npimitiвĭ s'aȣ apъtatȣ în Amepika ші de аколо, totȣ npin dpȣmȣлȣ maĭ tȣsȣ esnȣs, aȣ emiгpatȣ ла nopd-estȣлȣ ші ла sȣd-estȣлȣ Asieĭ ші aшa aȣ tpeкȣtȣ din kontinentȣлȣ noȣ ла kontinentȣл векiȣ, ne ȣpmъ, ȣpmeле aчesteĭ tpansiцiȣnĭ s'a nepdȣtȣ d'împpeȣnъ ші кȣ memopiea Amepічеĭ. Dȣne aчeastъ oniniȣne, kontinentȣлȣ noȣ (Amepika) este întp'adeвъpȣ челȣ maĭ векiȣ. Baza oniniȣneĭ лopȣ este, къ, кȣ mȣлtȣ maĭ лesne nȣtemȣ съ ne imaцinъmȣ къ oamenii npimitiвĭ din Amepika aȣ tpeкȣtȣ în Asia, fiindȣ къ ne dpȣmȣлȣ tpeчepiĭ лopȣ ла Asia aȣ întîлnitȣ клime dȣлчі, de kîtȣ съ ne imaцinъmȣ къ oamenii npimitiвĭ din Asia kapĭ s'aȣ nъsкȣtȣ întp'o клimъ dȣлче, съ aлeaгъ tpeчepea лopȣ ла Amepika npin nopd-estȣлȣ Asieĭ kape ape o клimъ foapte asnpъ. Adaoгȣ eap: къ dakъ omȣлȣ a emigpatȣ din Asia ла Amepika, de че ла deskonepipea Amepічеĭ nȣ s'a гъsitȣ aколо atȣnчі nічĭ ȣnȣ animalȣ domestікȣ din kontinentȣлȣ векiȣ, ne kîndȣ шtimȣ къ aчeste animaле aȣ ȣpmatȣ nasȣpiле omȣлȣĭ ne ȣnde елȣ a emigpatȣ? Din kontpa vedemȣ къ în Indostanȣ din timnȣpiле челе maĭ antiче s'a кȣлtivatȣ no-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

рътбȣ, каре плантъ, прекȣмȣ se щie, аре патріа еї în Америка. Însъ, прекȣм амȣ zisȣ, ачеастъ idee este o іпотезъ ка мълте алтеле.

Дȣпе ачесте dirресіȣнї, съ не întoарчемȣ ла kestiȣнеа noastpъ despre ȣнitatea saȣ плȣpa-litatea opiцінеї омȣлȣї. Dap înainte d'a intpa în ачесте konsideраціȣнї, требȣе съ determinъмȣ маї din ainte біне defініціȣнеа ȣнеї *pase* (saȣ soiȣ). Noї zічемȣ: pasъ de oamenї, saȣ de каї ш. ч. л. Че ва съ zікъ dap pasъ, шi че difepінцъ este întpe pasъ шi speцъ de animale? Eatъ Natȣpa însъшї не-а datȣ аічї defініціȣнеа чеа маї жȣстъ. Kîndȣ doȣe animale sîntȣ de difepite ценȣрї, atȣнчї kîndȣ ле împерекемȣ, нȣ продȣкȣ nimikȣ (esemплȣ ла ачеаsta не-арȣ servi împерекереа întpe ценȣлȣ боȣ шi калȣ, saȣ кіар întpe боȣ шi oae); kîndȣ doȣe animale sîntȣ dintpe ȣнȣ ценȣ dap de difepite speцe, atȣнчї împерекереа лорȣ e продȣктівъ, dap продȣктȣлȣ лорȣ нȣ маї e продȣктівȣ (s. e. împерекереа întpe speца калȣ шi întpe speца мъгарȣ аȣ продȣсȣ katіpȣ, dap katіpȣлȣ нȣ маї e продȣктівȣ); апоï kîndȣ doȣe animale sîntȣ копрinse întp'o speцъ, de шi sîntȣ de doȣe varietъцї saȣ pase, împерекереа лорȣ e продȣктівъ шi продȣктȣлȣ лорȣ e продȣктівȣ în infinitȣ (s. e. difepite pase de боï, saȣ de oï kînd ле înкрȣцішемȣ прin împерекере, продȣкȣ pase ноȣе продȣктіве în infinitȣ). Аша dap веdемȣ акȣмȣ în natȣръ în регнȣлȣ animалȣ nічї o datъ ка ȣнȣ bastapdȣ (bâtard) de doȣe speцe съ fiъ în stape a продȣче o speцъ ноȣъ; нȣмаї регнȣлȣ вецetалȣ permite kîte odatъ гръdinapi-лорȣ a продȣче плante bastapde (hybride); însъ нȣмаї ла пȣціне speце de плante шi кіарȣ astea neste kîte-ва ценерацiȣнї se stinгȣ saȣ къ se întopкȣ ла tinȣлȣ лорȣ primitivȣ. Se веde, кȣмȣ zіче Decandolle, къ Natȣpa аре în sine tendinца d'a пъstpa speцеле ка съ нȣ se amesteче ȣна кȣ алта шi съ нȣ se stinгъ.

În пресінца ачестȣї fenomenȣ ценералȣ în natȣръ, eatъ че гъsimȣ kîndȣ se amestekъ indi-віde de difepite pase de oamenї ȣна кȣ алта: гъsimȣ къ продȣкȣ pase ноȣе шi къ ачесте pase нȣ se stinгȣ. Че алтȣ аргȣментȣ маї frȣмосȣ шi маї frапантȣ пȣtem авеа, къ тоцї oamenії de шi sîntȣ de difepite pase, însъ sîntȣ тоцї нȣмаї o speцъ de fiінце вії!

Eatъ kîte-ва esemпле interesante шi ... -fipmatіве пentpȣ ideea noastpъ. Kolonistiї O-лаndezї s'aȣ împерекіатȣ înainte кȣ tpeї sȣte de anї апроапе кȣ femeiле Otentoцiлорȣ, локȣitopiї opiцinapї de ла капȣлȣ de бȣна speранцъ. Ачеастъ amestekape a продȣсȣ аколо ȣнȣ попȣлȣ ноȣ нȣмitȣ Griquas карї sîntȣ акȣмȣ în нȣмерȣ de 500 in-віde шi локȣеskȣ o întindepe mape de пъмîntȣ. Eatъ шi ȣн алтȣ esemплȣ: Портȣцezії аȣ întpodȣсȣ Negpi din Nigpiцia (Afpiка) în Бразiлiа (Амеріка) шi i аȣ împерекіатȣ кȣ Amepiканії (Indienї окчіdentалї) de аколо, апоï dintp'ачеаstъ ames-tekъtȣpъ a eшitȣ ȣнȣ попȣлȣ ноȣ нȣмitȣ *Cafusos* карї аȣ ȣрmъ de Negpi шi de Indienї, adeкъ пелеа лорȣ e аръmie (ка ла Indienї) dap fъп-tȣpa обраzȣлȣї e ка ла Negpiї, апоï чіркȣmstanца чеа маї mape o гъsimȣ ла пърȣлȣ лор; къчї Ka-fȣsosȣ аратъ în пърȣлȣ лорȣ o adȣнаpe de ка-рактереле пърȣлȣї a amîndȣpopa paseлорȣ din карї s'aȣ продȣсȣ, adeкъ пърȣлȣ лорȣ e че-ва крецȣ (ка ла Negpiї) însъ stъ цеапънȣ шi depъrtatȣ de капȣ (ка ла Indienї) în kîtȣ fopmeazъ o перȣкъ колосалъ împрецiȣрȣлȣ капȣлȣї каре ажȣнце kîte o datъ ла o înълціme de 1 saȣ $1 \frac{1}{2}$ пічіоаре, în kîtȣ Kafȣsosȣ требȣе съ se кȣрбеze kîndȣ ворȣ съ intpe în бордееле лорȣ din кaȣsa мȣлтȣлȣї пърȣ каре поартъ пе капȣ! Dap попȣлȣ нȣмitȣ Papuas каре a eшitȣ din împерекереа Маlaiлорȣ (кȣ пърȣлȣ цеапънȣ) кȣ Negpiї din Aȣstpaлia (кȣ пърȣлȣ крецȣ) аȣ o перȣкъ de пърȣ înкъ шi маї колосалъ, къчї ажȣнце ла o înълціme monstpȣoasъ de $2 \frac{1}{2}$ пînъ ла 3 пічіоаре!

Eшipea paseлорȣ ноȣе o пȣtemȣ обserва маї біне înкъ шi întp'ȣнȣ modȣ маї instpȣктівȣ ла animaлеле domestiче. Колȣмбȣ ла кълъtopia sa a doȣa, a adȣсȣ ла Америка маї toate ani-малеле noastpe domestiче (боï, каï, порчї ш. ч. л.) каре нȣ ле-а гъsitȣ în Америка kîndȣ a desko-перit'o ла кълъtopia чеа d'întîiȣ. Треï-zечї de anї маї în ȣрмъ, порчії întpodȣшї în Америка se înмȣлціserъ întp'atîtȣ în kîtȣ аȣ stpікатȣ toate план-таціȣніле. Колonistiї не маї fiіndȣ în stape a-ï ma ціне 'ї-аȣ гонitȣ în пъdȣpї. Апоï ачешtї порчї din пъdȣpї, s'aȣ selбътічitȣ шi аȣ devenitȣ ade-върatȣ mistpeцї saȣ порчї selбaтічї, кȣ toate ка-рактереле лорȣ distinktіве каре-ï deosibeskȣ de поркȣлȣ domestikȣ, adeкъ цiнȣ ȣреkiле dpentȣ în

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ѵs ĭ апълȣ̆ лорȣ̆ a devenitȣ̆ maĭ ларгȣ̆, fрȣntea maĭ болtitъ, ші колоареа пърȣлȣĭ s'a înegritȣ̆ ші fipea лȣĭ a devenitȣ̆ iȣte ші періклоасъ. Aiчĭ авемȣ̆ ȣнȣ̆ аргȣmentȣ̆ fрȣmosȣ̆ къ domestiчipea поркȣлȣĭ a fostȣ̆ în stape a skimba fopma fрȣнцiĭ ші a пърȣлȣĭ съȣ̆, пе kîndȣ̆ o selбътiчipe ноȣъ a fostȣ̆ în stape a pedȣче пе поркȣ̆ ла stapea sa primitivъ. Dap нȣ нȣмаĭ порчiĭ, чi ші боi întpodȣші în America atȣнчĭ прin Колȣмбȣ̆ s'aȣ̆ înмȣлцitȣ̆ аколо пе ȣртъ atîtȣ̆ de мȣлtȣ̆ în kîtȣ̆ eap oameniĭ aȣ̆ fostȣ̆ siліцi a-ĭ tpimite în пъдȣрĭ ȣнde s'aȣ̆ сълбътiчitȣ̆ пînъ ла ȣнȣ̆ градȣ̆, în kîtȣ̆ o сȣтъ de anĭ maĭ în ȣртъ (în секолȣлȣ̆ алȣ̆ 16-леа) колонiștiĭ din America aȣ̆ дърȣitȣ̆ карнеа боiлорȣ̆ лорȣ̆ din пъдȣрĭ ачелȣia каре îшĭ ва da osteneaла a faче вîнътoape дȣне dînшiĭ, нȣмаĭ кȣ kondiцiȣнea a ле дърȣi лорȣ̆ пелеа челȣ̆ пȣцinȣ̆!

În Еȣропа o вакъ дъ лапte ші дȣне че a înцъркатȣ̆ саȣ̆ i s'a тъiatȣ̆ віцелȣ, dap în Aмеріка нȣ e аша. Kîndȣ̆ ȣнȣ̆ віцелȣ̆ алȣ̆ ȣнеĭ ваче s'a înцъркатȣ̆ în Колȣмбiа, нȣмаĭ de kîtȣ̆ se перde лапtеле de ла вакъ. Eatъ o inflȣinцъ a климеĭ. Ла кiiне гъsimȣ̆ inflȣinцеле климеĭ întp'ȣнȣ̆ modȣ̆ înkъ ші maĭ кȣpiosȣ̆. Kiiniĭ adȣші din Еȣропа ла America ші карĭ s'aȣ̆ selбътiчitȣ̆ аколо în пъдȣре, aȣ̆ învetatȣ̆ d'a maĭ лътра ші aȣ̆ înчепȣtȣ̆ a ȣрла ка лȣпiĭ! Dap къцеiĭ selbatiчĭ лȣaцĭ ші пȣшĭ în soчietate кȣ кiiniĭ domestiчiцĭ, aȣ̆ înчепȣtȣ̆ eap a лътра. Este o царъ în India în каре (прекȣм a zisȣ̆ kiapȣ̆ Buffon) кiiniĭ îшĭ пердȣ̆ koada лорȣ̆ ші se skimбъ kiapȣ̆ în toatъ fiгȣра лорȣ̆ astfeлȣ̆, în kîtȣ̆ oameniĭ алеаргъ дȣне dînшiĭ ка дȣне ȣнȣ̆ вînatȣ̆! Пisiчiле domestiче aдȣсе din Еȣропа ла America ші selбътiчite аколо în пъдȣрĭ, aȣ̆ învetatȣ̆ a miорлъi, dap kiapȣ̆ ші лîna oiлорȣ̆ din Еȣропа, selбътiчite în America, s'a skimbatȣ̆ întp'ȣнȣ̆ felȣ̆ de пърȣ̆ каре se aseaмънъ кȣ пърȣлȣ̆ de капръ. În ценере гъsimȣ̆ fenomenȣлȣ̆ fopмърiĭ paseлорȣ̆ ноȣе ла oae întp'ȣнȣ̆ modȣ̆ foapte ремаркабiлȣ̆; мȣлцiме de pase de oĭ карĭ esistъ акȣмȣ̆ пе пъмîntȣ̆, sîntȣ̆ eшite din пȣцiне ші поате нȣмаĭ dintp'o pasъ, însъ крȣчiamentȣлȣ̆ întpe difepite pase ші inflȣinцеле климatiче aȣ̆ продȣсȣ̆ eшipea paseлорȣ̆ ноȣе konstante dintpe каре ȣнеле sîntȣ̆ ші foapte пречioase. Dap niчĭ ȣнȣ̆ animaлȣ̆ domestikȣ̆ n'a продȣсȣ̆ atîtea pase ноȣе ка кiiнеле. Нeнȣмepoase pase de кiinĭ esistъ акȣмȣ̆ пе ȣпрafaцa пъмîнтȣлȣĭ. Dap ла toate гъsimȣ̆ o чiркȣмstanцъ кȣpioasъ къ, кȣ kîtȣ̆ pasa e maĭ domestiчitъ, кȣ atîtȣ̆ se депъртеазъ maĭ мȣлtȣ̆ de a semъна кȣ лȣпȣлȣ̆; fрȣntea лȣĭ devine maĭ болtitъ, inteлiцenцa maĭ desвoлtatъ, лътрареа лȣĭ a devenitȣ̆ maĭ мȣлtȣ̆ difepitъ de ȣрлареа лȣпiлорȣ̆, ші ideea пропріетъцеĭ ші a fideлitъцеĭ se desвoaлtъ maĭ мȣлtȣ̆ ла dînsȣлȣ̆. Ȣнȣ̆ кiiне domestikȣ̆ нȣ ва ataka niчĭ o катъ tȣрма stъпînȣлȣĭ съȣ̆, пе kîndȣ̆ ȣнȣ̆ кiiне selбatikȣ̆ kîndȣ̆ vine întp'o tȣрмъ de oĭ, faче аколо devastaцiȣнĭ sînцeroase ка ші лȣпȣлȣ̆; asemenea stpiкъчiȣнĭ faче ші kîndȣ̆ intpъ întp'o кȣрте плинъ de пасерĭ. În църiле чiviлisate ші кiiнеле обсервеазъ oape-каре політeцъ ȣнȣлȣ̆ кътре алтȣлȣ̆, пе kîndȣ̆ în opientȣ̆ kîndȣ̆ мȣлцiме de кiinĭ fъръ stъпînĭ карĭ aȣ̆ лȣatȣ̆ nosesiȣне de o ȣлiцъ, възîndȣ̆ къ intpъ ȣнȣ̆ кiiне stpeinȣ̆ аколо, înчепе кȣ елȣ̆ o лȣптъ sînцeroasъ ші-лȣ̆ гонеште пînъ ла moapte. Întp'adevъръ че difepinцъ imensъ esistъ întpe гросіерȣлȣ̆ ші stȣnidȣлȣ̆ кiiне ал mokaniлор ші întpe deлiкatȣлȣ̆ кiiне саȣ̆ копоiȣ̆ каре desvoaлtъ odoapea чea maĭ mape, odoapea чea maĭ finъ ші kiapȣ̆ абнегацiȣнea de sine în beneфiчiȣлȣ̆ omȣлȣĭ! Aчeastъ difepinцъ devine ші maĭ mape întpe кiiнеле opdinapȣ̆ ші кiiнеле нобiлȣ̆ de Neofȣndлandȣ̆ каре kiapȣ̆ ші кȣ періколȣлȣ̆ челȣ̆ maĭ mape se арȣнкъ în апъ ка съ skape de аколо ȣнȣ̆ înekatȣ̆, саȣ̆ къ se кȣfȣndъ сȣб гiецеле pedȣtabiле але Алпiлорȣ̆ de St. Bernhard спре a траце de сȣб гiацъ ȣнȣ̆ omȣ̆ omopitȣ̆ прin гръмезĭ de пъмеці карĭ л-aȣ̆ сȣрпрinsȣ̆ пе дрȣмȣ̆ ші-лȣ̆ aȣ̆ акоперitȣ̆! Тоцĭ вînъторiĭ шtiȣ̆ къ калітъцiле нобiле але кiiнiлорȣ̆ de вînatȣ̆ sîntȣ̆ de moштенipe; ȣнȣ̆ копоiȣ̆ бȣнȣ̆ продȣче ȣнȣ̆ копоiȣ̆ бȣнȣ̆, însъ шtiȣ̆ ші ачeasta къ ачeste калітъцĭ kîndȣ̆ нȣ sîntȣ̆ esepчitate, se пердȣ̆. Kiiнеле de pasa чea maĭ нобiлъ, дȣне че a пердȣtȣ̆ inflȣinцa бiне-fъкътoape ші чiviлizatpiцъ a omȣлȣĭ, a pedevenitȣ̆ selбatikȣ̆, atîtȣ̆ în fopma корпȣлȣĭ съȣ̆ kîtȣ̆ ші în кȣaлitъцiле sale mopaле. Bazatȣ̆ пе ачeстȣ̆ прinчiпȣ̆ каре-лȣ̆ ведемȣ̆ ла animaлеле domestiче, Prichard faче konklȣsiȣне, къ kiapȣ̆ ла oamenĭ, чiviлisaцiȣнea ші stapea soчiaлъ aȣ̆ пȣtȣtȣ̆ продȣче inflȣinцe *пepmanente*, adekъ a продȣсȣ̆ difepinцe *пepmanente* de pase

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de oamenĭ карĭ esistъ акȣмȣ, *de шi тоцĭ oamenii аȣ eшitȣ dintр'о разъ.*

În рапортȣлȣ diferinцеĭ раселорȣ оменештiĭ, Naтȣралiштiĭ de maĭ nainte аȣ пȣсȣ în рангȣлȣ d'întiiȣ колоареа пелеĭ шi а пърȣлȣĭ. Naтȣралiштiĭ de акȣмȣ нȣ sîntȣ întокmaĭ de ачеастъ пърере, къчĭ ведемȣ къ шi în раса Кавказiкъ (Еȣропеанъ) ȣniĭ аȣ пелеа албъ шi пърȣлȣ галбенȣ, пе кîndȣ алцiĭ аȣ пелеа оакiъшъ гълбiоаръ шi пърȣлȣ негрȣ, кȣ toate ачестеа чine ва кȣteza съ зiкъ къ Англезiĭ блонзĭ sîntȣ d'о алтъ разъ de кîtȣ Spaniolĭ оакешĭ? Кiар în рапортȣлȣ негрецiĭ пелеĭ Негрȣлȣĭ din Aetioniea (Африка), черчетърiле штiinцiфiче шi anatomiea modернъ аȣ аръtatȣ къ нȣ diferеште în structȣра sa кȣ nimiкȣ de пелеа Еȣропеанȣлȣĭ шi къ копiлȣлȣ негрȣлȣĭ fiindȣ în mitръ шi кiарȣ în минȣтȣлȣ кîndȣ е нъскȣтȣ, е аша de албȣ ка шi копiлȣлȣ ȣнȣĭ Еȣропеанȣ! Însъ лȣmina шi кълдȣра чеа intensiвъ каре domneште în Африка негреште кȣрindȣ пелеа ачестȣĭ копiлȣ. Ачеasta o ведемȣ шi ла noĭ. Oamenii кȣ пелеа албъ шi finъ каре вinȣ din църіле нордiче în църіле меридiонале, пелеа лорȣ se негреште шi кiарȣ пърȣлȣ лорȣ devine maĭ оакешȣ. Ла noĭ în Романia, тоцĭ копiĭ мiчĭ de прin sate аȣ пърȣ галбенȣ шi тоцĭ oamenii марĭ аȣ пърȣлȣ оакешȣ! Еатъ inflȣinца лȣminеĭ асȣпра пърȣлȣĭ! Негреаца пелеĭ Негрȣлȣĭ провiне dintр'о stратъ de молекȣле мiчĭ de кърбȣнĭ (pigmentum) каре se depȣне ла еĭ sȣб пеле; апоĭ шi ла noĭ Еȣропенiĭ ȣнȣ asemenea depositȣ de pigmentȣ se depȣне împрецiȣрȣлȣ sfîркȣрiлорȣ тателелорȣ (цiцелорȣ) шi кiар кîte o datъ кîndȣ esȣ pete галбiне пе пелеа корпȣлȣĭ (s. e. ла femeiле însъръчinate); ачесте pete еар провinȣ din strate de pigmentȣ, însъ depȣse întр'о кътцiме мiкъ.

(Ва ȣрма).

ЧЕ ÎМВЪЦЪТȣРЪ ТРАЦЕМȣ DINTР'О ВАТРЪ DE КЪРБȣНĬ АПРINШĬ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Ȣрмаре).

Лȣкрȣ кȣriosȣ! Пе кîndȣ pretȣtindenea ȣnde se афлъ ферȣ în пъmîntȣ, este легатȣ кȣ ȣнȣ алтȣ минералȣ каре чере materiĭ комбȣstibile foарте kostisitoаре, în Мареа-Бритаniе ферȣлȣ dȣпе miniереле de аколо este легатȣ кiарȣ кȣ кърбȣнĭ (ȣнȣ карбонатȣ de ферȣ); прin ȣрмаре, операцiȣнеа кȣръцiреĭ ферȣлȣĭ нȣ kostъ аколо maĭ nimiкȣ, къчĭ е destȣлȣ съ аprinzъ ачестȣ минераiȣ, каре din sine desвоалтъ o кълдȣръ маре, каре desпарте ферȣлȣ din елементȣлȣ кȣ каре е легатȣ, шi-лȣ фаче пȣрȣ. Ачеasta este шi каȣsa de че ферȣлȣ шi оцелȣлȣ Англезȣ е foарте бȣнȣ шi челȣ maĭ eftinȣ.

În рапортȣлȣ miniерелорȣ de кърбȣнĭ fosilĭ Франца а fostȣ мȣлтȣ maĭ пȣцinȣ фаворizатъ de Naтȣръ de кîтȣ Мареа-Бритаniе; къчĭ în Франца нȣmaĭ în пȣцiне Depaртаmente se афлъ кȣiбȣрĭ de кърбȣнĭ fosilĭ: s. e. în depaртаmentȣлȣ Loire este ȣнȣ кȣiбȣ de лȣнцiме de 6 mile Цеографiче шi de гросiме de 150 пiчiоаре. Орашȣлȣ St. Etienne se афлъ пȣсȣ пе asemenea кȣiбȣ. Maĭ nainte s'аȣ adȣсȣ кърбȣнiĭ din ачесте miniере пе spinареа Катiрiлорȣ пînъ ла Loire ȣnde аȣ fostȣ пȣшi пе коръбiĭ. Dар Наполеонȣ I, simцindȣ importanца ачестȣĭ минералȣ, а фъкȣтȣ аколо шоселе шi каналȣрĭ; акȣмȣ пе лîнгъ каналȣрĭ шi шоселе мергȣ аколо шi дрȣмȣрĭ de ферȣ карĭ transпоартъ ачестȣ прецiосȣ обiектȣ depарте, în кîтȣ кърбȣнiĭ Францезĭ se вîndȣ în Парisȣ, пе портȣрiле Очеанȣлȣĭ Atлantiкȣ, пе Рinȣ пînъ ла Strasбȣргȣ, ш. ч. л. Dар шi în чентрȣлȣ Францеĭ лîнгъ Montanin se афлъ ȣнȣ кȣiбȣ foарте маре de кърбȣнĭ fosilĭ каре аре гросiме imensъ de 230 пiчiоаре. În ачесте локȣрĭ sîntȣ мȣлте фабрiче de ферȣ ȣnde îлȣ adȣкȣ брȣтȣ de depарте шi аколо se фабрiчеазъ шi анкоре марĭ шi челе алте машiне навале карĭ sîntȣ întреbȣinцате în фрȣмоаsa flotъ комерчiалъ шi militаръ а Франчеĭ.

Maĭ фаворisate de кîтȣ Франца, sîntȣ Прȣсia шi Белцiа în рапортȣлȣ кърбȣнiлорȣ fosilĭ. Прȣсia maĭ кȣ seamъ окȣпъ, în рапортȣлȣ ачеста, рангȣлȣ алȣ doilea dȣпе Мареа-Бритаniе. În анȣлȣ dȣпе ȣрмъ а продȣсȣ 150 milioane маже de кърбȣнĭ fosilĭ. S'а stimatȣ пȣтереа кȣiбȣрi-

лорŭ de кърбȣnĭ fosilĭ чe se aflъ în solȣlŭ Прȣsieĭ, шi s'a възȣtŭ къ копrinde апроапе оптŭ sȣte de miĭ маже de кърбȣnĭ, adeкъ къ Прȣsia аре кърбȣnĭ destȣĭ înкъ pentpȣ чinчĭ-zeчĭ de miĭ de anĭ, daкъ skoaterea кърбȣnilорŭ din пъmîntŭ se ва ȣрма în Прȣsia totŭ мереŭ ка шi în anȣlŭ 1855. Totŭ aчeste калкȣле аратъ къ în кȣĭбȣріле кърбȣnilорŭ sȣbterane din Прȣsia se aflъ a doъ-zeчea parte карбонŭ din kîtŭ esistъ în аерȣлŭ atmosferiкŭ комбinatŭ аколо кȣ оksigenŭ шi формîndŭ aчidŭ карбоnikŭ.

Кȣalitatea арборилорŭ antedelȣviani din каре s'a форматŭ кърбȣnĭ fosilĭ, a авȣtŭ о influingъ маре асȣпра гръмъdireĭ aчesteĭ materiĭ чe este аша de прециоасъ pentpȣ noĭ акȣмŭ. Аша ведемŭ къ арборiĭ нȣmiцĭ Sigillaria (карĭ нȣмаĭ esistъ акȣмŭ) аȣ лъsatŭ пе ȣрма лорŭ, депозите imense de кърбȣnĭ fosilĭ. Дȣпе чe Sigillaria s'аȣ stinsŭ дȣпе сȣпрафаца пъmîntȣлȣĭ, s'аȣ аръtatŭ еар нiште алтŭ фелiȣ de арборĭ нȣmiцĭ Cycadèe (карĭ еар нȣ маĭ esistъ акȣмŭ) шi карĭ еар аȣ лъsatŭ депозite марĭ de кърбȣnĭ fosilĭ, însъ нȣ аша маре ка чele d'întîiŭ; însъ pentpȣ noĭ în Pomania, aчeste депозite аȣ челŭ маĭ маре interesŭ, къчĭ toate депозitele марĭ de кърбȣnĭ de Cycadèe se aflъ în Църіле карĭ se aflъ лîнгъ марцiniле Дȣнърiĭ (s. e. în mapele дȣкatŭ алŭ Аȣstpieĭ în Ȣнгаріеa, Банатȣлŭ ш. ч. л). Ла малȣлŭ dpeptŭ алŭ Дȣнърiĭ, лîнгъ Finfkipхenŭ în Ȣнгаріа, se aflъ 30 de кȣĭбȣрĭ карĭ sîntŭ stimate pentpȣ къ копrinde 10 miĭ milioane маже de кърбȣnĭ!

În раportȣлŭ кȣалitъцiĭ speцелорŭ de кърбȣnĭ fosilĭ, aчелеa каре копrindŭ bitȣмŭ (решinъ) шi мȣлтŭ Carbon (елементȣлŭ кърбȣnilорŭ) sîntŭ чele маĭ бȣне. Кȣ kîtŭ о speцъ de кърбȣnĭ аре маĭ мȣлтŭ bitȣмŭ, кȣ atîtŭ арde кȣ о flakъръ маĭ лȣminoasъ, шi кȣ kîtŭ копrinde маĭ мȣлтŭ Carbon кȣ atîtŭ desвоалъ о кълдȣръ маĭ таре kîndŭ арde. Антрачitȣлŭ este о speцъ de кърбȣnĭ fosilĭ каре копrinde foapte пȣцinŭ bitȣмŭ шi foapte мȣлтŭ карбонŭ. De aчeea aчeштĭ кърбȣnĭ нȣ skoate маĭ нiчĭ о flakъръ шi нiчĭ ȣнŭ фȣмŭ, însъ skoate о кълдȣръ deosebitŭ de маре. Kîndŭ Lyell a венitŭ din Англiеa ла Америка a визitatŭ орашȣлŭ Pottsville în Америка ȣнde esistъ о мȣлцiме de фабріче карĭ лȣкреазъ кȣ вапорŭ: аколо Lyell a възȣтŭ кȣ маре міраре къ de ла нiчĭ ȣнŭ кошŭ dintpe aчeste фабріче нȣ ese фȣмŭ аша негрȣ прекȣмŭ a възȣтŭ ешindŭ din коштȣріле фабрічелорŭ din Англiеa. Апоĭ s'a mipatŭ еаръшĭ шi маĭ мȣлтŭ kîndŭ intpîndŭ în miniерелe aчestорŭ кърбȣнĭ fosilĭ (antharacite) нȣ'шi a mîнжitŭ нiчĭ mîнȣшiле sale албе de гласé; atȣнчĭ a stpiratŭ: aчeштĭ кърбȣнĭ sîntŭ ȣнŭ фелŭ de diamantŭ! Америка este foapte богатъ în Антрачitŭ. În Dalawa, Süsquehana esistъ чele маĭ богate minieре de челŭ маĭ бȣнŭ antpaчitŭ din лȣме; de aчeea aчeste локȣрĭ кȣрîndŭ аȣ deвеnitŭ чentpȣрĭ марĭ de чiвiлisaцiȣне. Аколо ȣнde înainte кȣ 50 de anĭ se аȣzia înкъ екоȣлŭ Indianȣлȣĭ sълбatiкŭ гоnindŭ дȣпе вînатȣрĭ în пъдȣрĭ npimitive шi foapte dese, акȣмŭ ȣмблъ пînъ ла чinчĭ miĭ de вагоане, трекȣ 100 de локомотiве каре tpansпоартъ продȣктȣлŭ пречiоsŭ алŭ aчestорŭ minieре, foapte denapte. Депозite de antpaчitŭ ажȣнгŭ аколо ла о пȣtере (гросiме) de 50 пiчioape! Însъ antpaчitȣлŭ нȣ поате fi întpeбȣinцatŭ în ȣsaцie domestiче ȣнde apindŭ ȣнŭ фокŭ mikŭ, къчĭ елŭ арde нȣмаĭ întp'о ватръ foapte маре чe ле факŭ în stabilimentele de фабріче. Din контpъ, кърбȣнiĭ fosilĭ карĭ копrіdȣ bitȣмŭ (Houille) арde лesne шi în ветpe miчĭ, даȣ о flakъръ лȣчitoape шi мȣлтŭ фȣмŭ, însъ desвоалъ о кълдȣръ мȣлтŭ маĭ mikъ de kîtŭ antpaчitȣлŭ. Врîndŭ чine-ва съ аibъ dintp'înшiĭ о кълдȣръ маре, тpeбȣe съ skoaцъ маĭ nainte bitȣмȣлŭ лорŭ printp'о операцiȣне партiкȣларъ în фокŭ, atȣнчĭ deвine *Cooks*, пе kîndŭ bitȣмȣлŭ лорŭ каре ese în формъ de газŭ foapte inflamabilŭ, este întpeбȣinцatŭ pentpȣ лȣminapea орашелорŭ.

Дар Америка аре нȣ нȣмаĭ чele маĭ бȣне minieре de кърбȣнĭ fosilĭ bitȣminoшĭ (Houilliers) чi чele маĭ богate. În Statȣлŭ Ohio se aflъ ȣнŭ distpiktŭ de кърбȣнĭ sȣbterанĭ каре аре о лȣнцiме de 150 mile шi о лърцiме de 36 mile цеографiче шi este în kontinȣaцiȣне кȣ distpiktele de кърбȣнĭ fosilĭ în statele Illinoa шi Mишеран ȣнde întinderea кърбȣнilорŭ sȣbterанĭ копrinde о сȣпрафацъ de 20,000 mile цеографiче! În Тȣndibaĭ esistъ 10 пъдȣрĭ sȣbterane, în кап Boston asemenea 17 пъдȣрĭ. În aчeste пъдȣрĭ sȣbterane se гъsesкŭ арборĭ antedelȣviani îmпetpiцĭ stîndŭ dpeptŭ în пiчioape. În aчeste локȣрĭ se aflъ мȣлцiме маре de алтернанце de stpate de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

кърбѕні, карї не пробъ къ аколо аѕ крескѕtѕ in maї mѕлte pîndѕpї пллnte antedeлѕвiane карї s'аѕ mineparisatѕ (împetpitѕ) ѕнеле dѕпе алteле, în diверse епоче секѕларе. Ка съ авемѕ o idee kîtѕ timпѕ a трекѕtѕ пînъ s'a fopmatѕ denosite de кърбѕнії fosiлї че esistъ акѕmѕ în sînѕлѕ пъmîntѕлѕї, не apatъ калкѕла ѕpmъtoape: Пъdѕpiле noastpe актѕале, întp'o sѕtъ de anї абia adaѕгѕ soлѕлѕ лорѕ кѕ o stpatъ de doъ цолѕpi, пpin ѕpmape în 600 de anї soлѕлѕ пъdѕpiлорѕ абia креште кѕ ѕнѕ пічiорѕ în înълцime; anoї fiindѕ къ штimѕ пpin алte калкѕле къ пъdѕpiле ачestea antedeлѕвiane аѕ авѕtѕ o înълцime imensъ (неesistintъ акѕmѕ) de 2400 пічioape, de ачеea афлъmѕ къ nepioada пъmîntѕлѕї în каpe s'a fopmatѕ denoziteлe de кърбѕнї fosiлї че esistъ акѕmѕ în sînѕлѕ пъmîntѕлѕї, a цinѕtѕ ѕнѕ milionѕ ші жѕmъtate de anї. Atîtѕ timпѕ Natѕpa a лѕкpatѕ a пpodѕче tesaѕpї imense de комбѕstiбiле пentpѕ fiinце înцелente каpe a хотъpîtѕ a ле înfiinца кѕ milioane de anї maї tîpziѕ!

Întp'алtѕ локѕ вomѕ ворбi maї mѕлtѕ despe ачеste kestiѕnї Цеолоціче foapte intepesante; aічї акѕmѕ вomѕ adaoце обсервацiѕniле ѕpmъtoape:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kîndѕ Цеологѕлѕ intpъ întp'o пъdѕpe sѕбtepanъ, atѕнчї se înкpedinцеazъ къ atѕнчї în ачеа епокъ kîndѕ saѕ fopmatѕ пъdѕpiле antedeлѕвiane, n'a esistatѕ пе пъmîntѕ kîmпії кѕ eapбъ вepde ка акѕmѕ, нічї o фpѕnzъ din ачелеа карї факѕ акѕmѕ ѕmбpъ în пъdѕpiле noastpe, нічї o флоape din ачелеа каpe îmподобескѕ акѕmѕ гръdiniле noastpe. În локѕлѕ лорѕ a esistatѕ atѕнчї niште пллnte de ѕнѕ opdinѕ infepiopѕ (filices) каpe esistъ ші акѕmѕ, însъ sîntѕ акѕmѕ d'o dimensiѕne foapte mikъ абia de mъpimea epбѕpiлорѕ de kîmпѕ, ші нѕmaї în цъpiле tpoпiче ажѕнгѕ акѕm ла o înълцime maї imпoptantъ; dap atѕнчї аѕ fostѕ pesпîndite песte totѕ пъmîntѕлѕ, авîndѕ o înълцime цirantikъ de sѕte de пічioape, ка apбopії чеї maї înалцї че esistъ акѕmѕ. O mape monotonie domnea atѕнчї în peгнѕлѕ вецetaлѕ, în ачеastъ nepioadъ лѕнгъ în каpe Natѕpa a лѕкpatѕ пentpѕ ценepaцiѕniле вiitoape.

În ачеastъ nepioadъ пpimitiвъ kîndѕ нѕ esista înкъ skimбapea peгѕлatъ de natpѕ staцioane anѕале ка акѕmѕ, ѕnde o ѕmiditate mape ші калdъ domnia în aepѕ ші din коажа пъmîntѕлѕї, mѕлtѕ maї sѕбцipe de kîtѕ акѕmѕ, eшаѕ maї mѕлte raze de ачidѕ карбonikѕ ші алte raze maї mѕлt ка акѕmѕ, негрешitѕ къ atѕнчї крештepea пллnteлорѕ a fostѕ mѕлtѕ maї penede de kîtѕ акѕmѕ ші de ачеea не пѕtemѕ esплiка dimensiѕnea чеа imensъ, estpaopdinapъ ла каpe apбopії пъdѕpiлорѕ antedeлѕвiane аѕ пѕtѕtѕ ажѕнце atѕнчї. Dap кѕ toate ачеstea, крештepea ачеstopѕ пъdѕpї цirantiче ші maї кѕ seamъ metamopfosa лорѕ în кърбѕнї, чере епоче секѕларе аша de mapї, нѕmepъ milioane de anї аша de esopбitantъ în kîtѕ ачеastъ infinitate a timпѕpiлорѕ snepiъ imaцinaцiѕnea noastpъ лоціkъ. Anoї dakъ нѕmaї o fopmaцiѕne цеолоціkъ ni se înфъцiшеazъ înкonцiѕpatъ d'o infinitate timпѕpaлъ аша de esopбitantъ, че вomѕ ziче kîndѕ цеолоціea не apatъ în коажа пъmîntѕлѕї maї mѕлtѕ de doъ-zeчї de fopmaцiѕnї diверse карї аѕ контpiбѕitѕ a fopma гpoзimea sa актѕалъ! Aічї se nepde кѕ totѕлѕ imaцinaцiѕnea noastpъ, къчї не афлъmѕ înaintea ѕнѕї абisѕ înгpozitopѕ de miї de milioane de seколї!

Eatъ че пѕtemѕ înвъца dintp'ѕнѕ modestѕ fокѕ de кърбѕni fosiлї карї apdѕ пе вetpeле noastpe. Eatъ simцѕлѕ лimбaцiѕлѕї misтepiosѕ че не ziче kîndѕ флакъpiле saле пipie sъpindѕ înкоаче ші înколо кѕ o iѕцеалъ maцikъ! Eatъ къ пѕtemѕ stѕdia Istopia пъmîntѕлѕї пpintp'o skinteiъ de fокѕ, ші infinitatea timпѕpiлорѕ пpintp'ѕнѕ atomѕ de кърбѕнї mепpisatѕ ші despeцѕitѕ. Аша sîntѕ легate în Natѕpa infinitъ челѕ maї mape кѕ челѕ maї mikѕ, ші кѕ dpentѕ кѕвîntѕ a zisѕ челебpѕлѕ Filosofѕ Лeiбniцѕ „fiъ-каpe atomѕ este оглinda Ѕniверsѕлѕї!“ —

* grijeale antropo[illegible]

КОМѸNIKАЦIѸNЇ ШТIINЦIFIЧЕ, MIЧЇ.

Mana din гpiѕ.

Аналеле Akademieї de штiinце în Фpanца din anѕлѕ ачеsta konpinde ѕнѕ aptikoлѕ despe Mannъ, pesѕлtatѕлѕ черчетъpiлорѕ D. Davaine despe ачеstѕ fenomenѕ foapte imпoptantѕ пentpѕ агpikѕлtopѕ. D. Davaine ziче: череалеле sîntѕ sѕпѕse ѕнеї natimї în ѕнеле локѕpї, maї кѕ seamъ kîndѕ вapa este ѕmedъ

ші плоіоасъ. Kaȣsa ачестеї пътimї нȣmite Manna, sîntȣ niште animaле foapte miчї mikposkoпiче kapї seamънъ în fopma лорȣ кȣ лȣмбpiчiї (Helеminthes) kapї тръеskȣ în kopпȣлȣ омȣлȣї. Ачеste animaле apatъ o пpoпpietate kȣpioasъ kъ нotȣ sъ pemîiъ aнї întpeцї ȣskate ші фъръ semne de вieaцъ, dap пе ȣpmъ kîndȣ toapnъ чine-ва апъ пе dînseле, peînвieazъ; ачestȣ пpoчesȣ поате sъ se penoiaskъ de опtȣ ші zeче opї ȣna dȣпе алtа. Kîndȣ черчеteazъ чine-ва ȣнȣ snikȣ de гpîȣ stpikatȣ de Mannъ, o sъ гъseaskъ o мȣлцime de гpъȣнце foapte miчї kapї sîntȣ potȣнde ші негpe, авîndȣ ȣнȣ înвелішȣ tape ші o пȣлвере албъ în întpȣ; însъ ачeastъ пȣлвере албъ нȣ e фъinъ ші e kompȣsъ de niште fipї foapte miчї, kapї sȣв mikposkoпȣ se apatъ kъ sîntȣ вepmї miчї. Kîndȣ ле пȣне чine-ва în апъ, înчепȣ sъ se misче kîte-ва minȣte. Întp'ȣнȣ бoбȣ de гpîȣ se aflъ miї de asemenea вepmї. Ла ачешtї вepmї mikposkoпiчї нȣ se aflъ opганеле џепеpaцiȣнеї, însъ dakъ черчеteazъ чine-ва ȣнȣ бoбȣ de гpîȣ stpikatȣ de mannъ, ла înчепȣtȣлȣ stpikъчiȣнеї, atȣнчї ва гъsi лîнгъ ачeste miї de вepmї mikposkoпiчї фъръ distinkцiȣne de sekse, ші алцї вepmї мȣлtȣ maї mapї, în нȣмъpȣ de 2 пînъ ла 12 întpe kapї ва пȣтea distinџe atîtea maskȣline kîtȣ feminine ші kapї тȣindȣле, ва гъsi ші oaъ în kopпȣлȣ лорȣ. Ачestea sîntȣ пъpinцiї вepmiлорȣ miчї неȣtpe (фъръ sekse) despre kape amȣ ворвitȣ maї sȣsȣ. Kîndȣ semънъmȣ în пъmîntȣ ȣнȣ бoбȣ de гpîȣ sънъtosȣ ші алtȣлȣ мънatȣ, atȣнчї челȣ d'întîiȣ se ва desвoлta (ва џepmina) пе kîndȣ челȣ de алȣ doiлea se ва înfла, se ва mȣia ші ва пȣtpezi. Вертеле kape s'a aflatȣ în бoбȣлȣ stpikatȣ întp'o stape de moapte (ȣskatȣ), пpin ȣmezeaлa бoбȣлȣї în пъmîntȣ, akȣmȣ peînвiazъ, ȣnapгȣ пъpeцiї tapї aї бoбȣлȣї ші se dȣkȣ, ȣнеле ажȣнгȣ ші ла бoбȣлȣ sънъtosȣ kape e semъnatȣ în вечinъtate ші kape a eшitȣ din пъmîntȣ, akoло intpъ пpin foї kape înkonџioapъ kȣлmȣлȣ (паiȣлȣ) гpîȣлȣї; aiчї întpe foiле ачestea вepmiї pemînȣ мȣлtȣ timпȣ. Kîndȣ e ȣнȣ timпȣ ȣmedȣ, atȣнчї вepmiї se ȣiъ în sȣsȣ în kȣлmȣ, dap kîndȣ лemпȣлȣ e sekȣ, atȣнчї pemînȣ nemiшkîndȣse ші ka mopцї întpe foї. Kîndȣ snikȣлȣ kpeште, atȣнчї ese în ȣнгiȣлȣ dintpe doȣe foї, tokmaї atȣнчї вepmeлe kape se цine întpe foї întîlnindȣ snikȣлȣ, îлȣ гъȣpeште ші îлȣ stpikъ. Despre istopiea desвoлtъpiї ачestopȣ вepmї штimȣ akȣmȣ челе ȣpmъtoape: Dintpe пъpinцiї вepmiлорȣ, maskȣлȣ e maї mikȣ de kîtȣ femeлa. Чea din ȣpmъ пȣне мȣлцime de oaъ din kape ese o лapвъ kape тръеште împpeȣнъ кȣ пъpinцiї съї: Kîndȣ бoбȣлȣ de гpîȣ e ажȣнsȣ ла matȣpitatea (koптȣpa) лȣї, вepmeле ape o mъpime ka ші ачeea a бoбȣлȣї, atȣнчї вepmiї неȣtpi aȣ ажȣнsȣ ла пepfekta desвoлtape a лорȣ ші пъpinцiї лорȣ aȣ mȣpitȣ, пе ȣpmъ se ȣsȣkъ ші ачeste лapвe ші din kopпȣлȣ лорȣ a devenitȣ пȣлвере албъ kape o гъsimȣ ла гpîȣ мънatȣ în toatъ епока matopitъцiї лȣї.

Difepite pase de Soболaнї. Soболaнiї sîntȣ o kpeaцiȣне foapte intepesantъ în Natȣpъ, aȣ ші istopiea лорȣ паptikȣлapъ foapte intepesantъ. Ла fiъ-kape emiгpaцiȣне a попȣлiлорȣ în Eȣpoпa a venitȣ ші kîte o pasъ поȣъ de soболaнї кȣ dînseле. Кȣ miгpaцiȣнea Гоцiлорȣ, Bandaлiлорȣ ші Хȣнiлорȣ în Eȣpoпa koinчide tpeї emiгpaцiȣнї de tpeї difepite pase de soболaнї. Пе ȣpmъ a domnitȣ pasa soболaнiлорȣ Nopmaniчї în nopdȣлȣ Eȣpoпеї (maї кȣ seamъ în Fpaнцa) kape a ȣpmatȣ dpȣmȣлȣ komepчiȣлȣї Eȣpoпeniлорȣ; însъ în timпȣлȣ modepнȣ ачeastъ pasъ e гoнitъ de soболaнiї taptapiчї kapї aȣ venit ла Пapisȣ ла înчепȣtȣлȣ ачestȣї sekoлȣ ші kape ȣмплȣ akȣmȣ toate пiвniцeлe ші kлоачеле în Пapisȣ, se плimвъ kiapȣ în чете нȣmepoase noaптea în ȣлiцеле ачestеї kaпitaле. Пatpiea ачestopȣ soболaнї e Asia чентpaлъ; d'akoло s'aȣ pisipitȣ пе d'o пapte ла ръсъpitȣ пînъ ла Kina (пînъ ла Пekinгȣ) ші пе d'алтъ пapte kъtpe апȣsȣ пînъ ла Fpaнцa. Ачeastъ pasъ пȣtepnikъ ші mînkъчioasъ a nimiчitȣ pasa nopmanikъ че a пpечеdat'o în Fpaнцa. Soболaнiї ачеstia нȣ se temȣ niчї de пisikъ niчї de kîine, atakъ ші koпiї adopmiцї. Пentpȣ kadavepeле oameniлорȣ aȣ o пpediлekцiȣне mape ші atakъ kadavepȣлȣ totȣ de ȣna ла oki, пе kape-i ші мънînkȣ întîiaші-datъ. Мȣшkъtȣpa лорȣ ла ȣнȣ omȣ viȣ e otpъvitъ, kъчї de мȣлte-opї memвpȣлȣ мȣшkatȣ гангpeniseште. Spпe fepiчipea oameniлорȣ ачешtї soболaнї se мънînkъ ȣнȣ пе алtȣ, se ȣpmeazъ kiapȣ вътълiї sînџepoase întpe dînшiї, алmintpeлea s'apȣ fi înmȣлцitȣ întp'atîtȣ, kъ н'apȣ fi pemasȣ лokȣ пentpȣ omȣ пе пъmîntȣ.

Peîntoapчepea Pondȣpeлелорȣ, este konfopmъ кȣ tempepatȣpa timпȣлȣї kape domneште în fiъ-kape цеapъ, kъчї пînъ kîndȣ tempepatȣpa aepȣлȣї e maї mikъ de kîtȣ 6 пînъ ла 7 гpade (reaum) pondȣpeлa нȣ поate sъ se întoapkъ, de ачeea s'a obsepvatȣ în anȣлȣ 1854 челе ȣpmъtoape. În Пapisȣ s'a întopsȣ ла 10 Aпpiлie ла o tempepatȣpъ de 7°, 97'; în Вepлinȣ ла 18 Aпpiлie ла o tempepatȣpъ de 6°, 32'; în Гȣвepniea Moхiлoвȣ în Pȣsia, pondȣpeлеле s'aȣ întopsȣ în ачestȣ anȣ ла 27 Aпpiлie ла o tempepatȣpъ de 7° 31'; în opaшȣлȣ Koenirsвepгȣ (nopdȣлȣ Пpȣsiеї) ла 30 Aпpiлie ла o tempepatȣpъ de 6°, 34'; în Ipkȣtsk (Sibepia) ла 15 Maiȣ ла o tempepatȣpъ de 6°, 4', ші în Oxotsk (totȣ Sibepia) ла 2 Iȣnie ла o tempepatȣpъ de 6°, 7'; пъkatȣ kъ пînъ akȣmȣ нȣ s'a fъkȣtȣ ла noї obsepvaцiȣнї komparative întpe zioa întoapчepiї pondȣpeлелорȣ (kîndȣ ле вeдъ пentpȣ întîiaші-datъ) ші tempepatȣpa че domneште în ачeste zile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiпoгpafia Naцionaлъ a лȣї Ioisȣ Pomanoвȣ ші Komп.